

Vi behøver ikke fortsat svælge i, at “verden forandredes 11. september 2001,” men terrorismen i USA påvirkede også stenmessen i München på flere måder og messen selv har ændret sig og ændrer sig stadig over årene. Der var kun få pakistanske handlere og dermed relativt færre pakistanske og afghanske mineraler end tidligere. Det skyldtes ikke skærpe af ind- og udrejse, men nok så meget at flere af basarerne i bl.a. Peshawar er lukket af myndighederne - handlerne kunne ikke komme til deres lager og indsamlerne kunne ikke komme til handlerne. Interessant. Med den begyndende økonomiske krise (der intet har at gøre med den 11. september) var det svært at spå om messens resultat, men kun meget få handlere, jeg talte med, var tilfredse med omsætningen. Der var mange besøgende, men kun sjældent gik penge over bordet. I visse kredse havde der været store forventninger til messen på grund af den forestående ombytning til Euro “på grund af alle de sorte D-Mark folk er nødt til at bruge.” Tjah, der var åbenbart ikke så mange sorte penge i omløb, som nogen regnede med. Messen henvender sig i stigende grad til handlere fremfor til samlere. Der er et stigende antal egentlige engros-handlere, som kun sælger tromlepolerede sten i poser á et eller fem kg, souvenirsten i hele kasser o.s.v., men mange andre handlere har en stor mængde af et begrænset antal varer, der i det væsentligste handles i større partier. Det er ikke sådan, at samlere har svært ved at slippe af med pengene, men hovedparten af kundemassen synes at være mindre butikker. Det er en markant ændring fra 1980erne og første halvdel af 90erne, men skyldes givet, samlere er ved at ’uddø.’ En enkelt gruppe af samlere synes dog at få et stadigt bedre udbud: systematikerne. Der er efterhånden mange både tyske og russiske handlere, der gør en indsats for at tilbyde sjældne og usædvanlige mineraler, men prisniveauet er ikke så opskruet som midt i 80erne og mange stykker kommer dog i synlig størrelse. Til trods for betragtningerne ovenfor, var der faktisk spændende nye ting fra Afghanistan og Pakistan. Det første jeg faldt for, var flotte krystaller af Chevkinitt fra Chittrai i Pakistan. Chevkinitt er et relativt sjældent sort mineral, der forekommer som indesluttede korn i pegmatit - meget spændende men ikke særligt spektakulært. Jeg havde hørt om

Hackmanit krystal fra Sar-e-Sang, Badakshan, udstillet af Jamal Ul-Hasnain.

krystaller fra Pakistan, men stykkerne imponerede alligevel - krystallerne er op til 5 cm lange, skinnende sorte, blanke, findes tilsyneladende fritvoksende i hulrum og det bedste stykke var ca. 20 cm. Det er slet ikke så dårligt af noget, der som regel findes som sort snulder i feldspat. Fra “samme sted som Lazurit krystallerne” (d.v.s. Sar-e-Sang, Badakshan, Afghanistan) kommer efter sigende Afghanit krystaller (der var væk, før jeg dukkede op), flotte rødviolette “Hackmanit” (svovl-holdig Sodalit) krystaller og gråblå Sodalit krystaller. Det var en stor mundfuld! Sodalit krystallerne ligner Lazurit, bortset fra at stykker med direkte grålige krystaller kaldes “Sodalit” og stykker med pæne blå krystaller kaldes ‘Lazurit’. Det kan sagtens være rigtigt, man må ikke være fordomsfuld o.s.v., men ved lejlighed vil jeg gerne lige se en håndfuld af hver slags analyseret på fornuftig vis - man kan få mange spændende ting i Khyber Bazaar i Peshawar, men gode kemiske analyser er sjældne. Under alle omstændigheder er krystallerne oftest matte til silkeblanke (især hvis de har fået olie) 0.5-1.5 cm simple rhombododekaedere i hvid til cremefarvet Calcit. Jeg så kun et par Hackmanit stykker, der var værd at have - d.v.s. havde nogenlunde komplette krystaller. Jeg omtalte en herlig Amethyst-farvet Hackmanit fra Kola Tucson 1998 rapporten (“Tucson 1998. Halvnøgen, på jagt efter en skjorte,” Stein 25:2, 48-51), men det materiale blev hurtigt distanceret: De afghanske krystaller er op til 5-6 cm store, blanke (også uden olie) og farven er meget mættet rosa med en tydelig violet tone. Jeg aner ikke, hvordan mate-

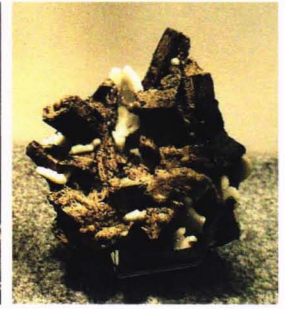

'Englevinge' Gips til 16 cm på Svovl fra Miniera Cozzodisi, Casteltermini, Sicilia, Italien. Ex coll. Alberto Giazotto

Parallelt voksende Beryllonit krystaller til 18 cm i 28 cm matrix fra Paprok, Kunar, Laghman Provin-sen, Afghanistan. Ex coll. Alberto Giazotto

Velformede Enargit krystaller til 6 cm med tynd Pyrit belægning fra Casapalca, Peru. Ex coll. Alberto Giazotto

rialet opfører sig i lys, men går ud fra, de opfører sig som anden Hackmanit: mister farve i sol-lys, men genvinder den ved bestråling med UV lys. Det er strengt taget muligt, stykkerne var "ladet op" lige før messen, men de var et prægtigt skue. Jeg har lidt problemer med, at de er fra "samme sted som Lazurit krystallerne." Lazurit kommer i en tæt, finkornet kalksten, men Hackmanit krystallerne sidder i ret løst sammenvoksede, 2-3 cm, cremefarvede plagioklas krystaller. Det behøver ikke bekymre - man finder både Sølv (i Calcit) og granat (i glimmerskifer) i 'Kongsberg' og Sar-e-Sang er sikkert lige så stort som Kongsberg. Nogen gange er det godt at få at vide, Verden ikke er ensartet og unuanceret bare fordi den er langt væk. Fra samme del af Verden - altså set herfra - kom et lille parti mørkegrønne til sortgrønne granat krystaller (jeg kalder dem med vilje ikke Uvarovit), 0.5-1 cm rhombododekaedere, enkelte eller nogle få vokset sammen i små grupper uden matrix. Lokaliteten blev altid angivet som Keerman, men landet var enten "Afghanistan", "Iran" eller "grænseområdet mellem Iran og Afghanistan". Det er altid spændende at overveje, hvem man egentlig handler med, når man køber sten og hvem, der handler med hinanden. En lille grønsten fra den del af Iran/Afghanistan, hvor det ikke nødvendigvis er afgørende hvad der er hvad, har bevæget sig gennem Afghanistan, via Khyber Pass til Peshawar for at ende på et bord i München. Man kan selvsagt bare se på stenen, overveje om man vil købe og slå til, hvis prisen passer. Ikke en eneste i rækken gjorde noget forkert, men derfor kan forløbet som helhed godt være noget snavs. Man skal bare lade være med at stille spørgsmål og hukommelsens tå-

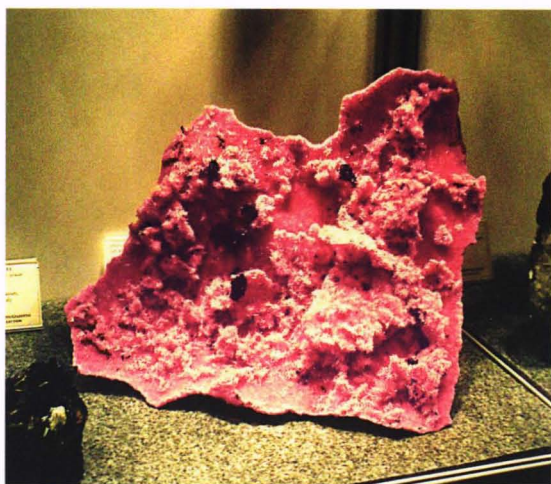
ger skjuler sagtens de kendte linier fra Tennyson's «Charge of the light Brigade»: Their's not to make reply, Their's not to reason why, Their's but to do and die.

Nå, det var Dardanellerne en gang i det 19. århundrede, så det kan nok ikke bruges til noget i dag. Granaterne var ihvertfald flotte (nej, jeg har ikke en). Min yndlingsfund på messen var flotte krystaller af Bismuthinit fra Tasna i Bolivia; velformede "skelet krystaller" op til 4 cm lange, der minder om Antimonit. Mineraler er ikke synderligt sjældent, men jeg har ikke set pæne, fritvoksende krystaller fra andre steder. De er lidt anløbne og farven er gråsort, men formen er dog ganske skarp. Tilsvarende relevant er Chalcostibit (det er også en sulfid!) krystaller til 4 mm på håndstore stykker matrix af hvid Baryt fra Grube Bolut i Cavnic, Rumænien. Krystallerne har høj glans og farven er svagt grønlig sort, som giver en god kontrast til den hvide Baryt.

Azurit-høsten har været god i år. Der var de "sædvanlige" noduler af krystaller fra Kina, som samlere solgte deres svigermor for at få fat i for 15 år siden og La Sal (Utah), men mange marokkanske handlere havde også bunker af alt fra krystalgrupper til blå-belægning-på-sten. Dette svarer ikke i kvalitet til bedste stykker fra tidligere, men der var faktisk rigtig meget godt at få til en lav pris. Bevares, de fleste stykker er en smule skadet, har en kedelig belægning eller "sidder forkert", men jeg glæder mig altid over at se flot materiale, som nye og unge samlere har råd til at købe.

Tsumeb er atter i produktion og derfra kom et stort parti flot Azurit fra 5.1 Sublevel, West 4 Stope [jeg skylder at sige, jeg har selv en interesse som konsu-

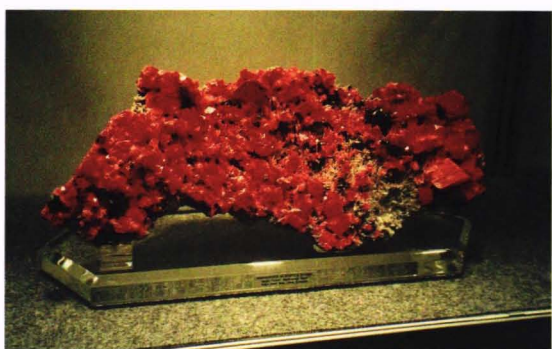

Lyserøde Inesit krystaller til 2 cm længde - det ligner bagerens værste lyserøde glasur! - med grupper af brune Hubeit krystaller fra Funsen, Hubei Provinsen, Kina. Det er iøvrigt et stykke på 45 cm! Ex coll. Alberto Giazotto

Et fremragende stykke med miarolitiske Siderit krystaller fra Erongo Massivet i Namibia. Jeg glemte at notere størrelsen på dette stykke, som tilhører Chris Johnston (Omaruru), men det må værre omkring 25 cm.

Man bliver aldrig sådan rigtig træt af at se på dem - et 60 cm stykke Rhodochrosit med 5 cm krystaller fra Corner Pocket, Sweet Home Mine, Alma, Colorado, USA. Ex coll. Alberto Giazotto

lent for projektet - det kunne jo udmøntes i en artikel ved lejlighed, men det er en anden historie]. Dette nye materiale rummer blandt andet 1-17 cm konkretioner af tavleformede krystaller til 5 cm, som har en fantastisk blå farve - den er blå-blå, ikke sort-blå. Enkelte påstod hårdnakket, at de "kan se, de er farvet" ("dyppet i syre", "frembragt ved hekseri", ...). Jeg kan personligt garantere, det er de ikke - jeg har med egne hænder rensat hvert eneste stykke! Den gode nyhed er, at der også kom masser af mindre stykker med massiv eller stråleformet Azurit - altså igen et materiale man kan købe uden at pantsætte gården. Jo, der er langt op til toppen, men der er altså også ganske fint materiale til småpenge. Man behøver ikke være millionær for at samle!

Det seneste år er der fundet enorme mængder fin Vanadinit i Marokko - der må være ihvertfald fem stykker i hver samling. Som en amerikansk handler udtrykte det: "I den anden hal er der 300 borde, der er ved at bryde sammen under vægten af Vanadinit!" Det var en betragtelig overdrivelse, men der var meget! Krystallerne ligger for det meste i størrelse op til 1 cm, men enkelte stykker har væsentligt større krystaller. Glansen er fantastisk og farven varierer fra kanel-brun over rød-orange til en meget varm, mættet rød! Bevares, gode stykker koster penge, men der er igen rimeligt materiale til rimelig pris, så alle kan være med. Hvis du ikke har en pæn Vanadinit og hvis du skal have en, så køb nu - dette vil være noget af det vi snakker om og længes tilbage til om 10 år.

Erongo Massivet i Namibia har produceret spændende materiale de seneste år. Det er et stort granit-massiv med pegmatitgange, som udnyttes af lokale. De finder fin Røgkvarts og feldspat og meget smukke sorte turmaliner - Verdens flotteste sorte turmaliner efter min mening; meget høj glans og ofte

35 cm enkelkrystal af Kunzit fra Mawi, Afghanistan. Ex coll. Alberto Giazotto

komplekse krystalformer. Det var der altså en del af. Man skulle lede lidt længere efter enkeltkrystaller af Jeremejevit - tynde, lyseblå eller farveløse. Bemærk, tidligere fandt man Jeremejevit i en pegmatit nær Cape Cross ("Meile 72") på Namibias kyst; den nye forekomst ligger et par hundrede kilometer inde i landet. Det er spændende når et relativt sjældent mineral pludseligt dukker op i stor mængde. Det interessanteste nye fund var dog afgjort store Siderit krystaller. Der har tilsyneladende været et enkelt druserum, som gav adskillige store (20-25 cm) stykker med 5-6 cm mørke, gråbrune Siderit krystaller på matrix med små krystaller af Kvarts og feldspat. Den største krystal var 18 cm lang, men havde desværre intet matrix. Krystallerne er ikke idiomorfe og ligner mere "mislykket småkage", men det spændende er geologien: de kommer fra en pegmatit, ikke en hydro/mesothermal gang - og hvornår var det sidst, vi så pæn Siderit fra en pegmatit? Lige nu dukker der altså ikke noget op på lystavlen.

Sammenfattende må man sige, at messen efterlod et positivt indtryk med hensyn til nyt materiale. Der var måske ikke så mange ting, men flere af dem kommer i så stor mængde, at alle kan få. Det kan godt

17 cm Scepterkvarts krystal med en perfekt 10 cm dobbeltermeneret. Schörl fra 'Minas Gerais, Brasilien' - man tilgiver næsten, lokalitetsdata er forsvundet undervejs. Ex coll. Alberto Giazotto

være, graven henne om hjørnet er lidt afpillet og at stykkerne ikke ligefrem selv hopper ind i bilen, men set i et globalt perspektiv kommer der hele tiden nye og spændende ting både fra velkendt og nye lokaliteter. Generelt er der ikke færre mineraler end for 10 eller 20 år siden, de findes bare andre steder.

Årets særudstilling handlede om huler og drypsten. Kataloget er som altid flot og informativt, men jeg var en smule skuffet over selve udstillingen. Huler er geologisk interessante og hulemineraller overses ofte, da de ikke er så spektakulære - altså et glimrende emne, hvor man kunne fortælle om geologi og mineralogi og kontrasten mellem forskellige dannelsesformer. Udstillingen rummede da mange flotte stykker, men kun de færreste havde noget at gøre med huler eller hulemineraller og de fleste var et eller andet (f.ex. Vanadinit), der sad på et spidst stykke matrix. Ikke dårlige stykker, slet ikke, men uden pædagogiske tekster er det altså bare diverse

En utrolig smuk gruppe Svovl krystaller på omkring 50 cm fra Miniera Cozzodisi, Casterltermini, Sicilia, Italien. Ex coll. Alberto Giazotto

krystaller på aflang sten. Den italienske samler Alberto Giazotto viste stykker fra sin samling i en 'udstilling i udstillingen' og det var en glæde af helt andet format. Nej, ingen pædagogik, blot store flotte stykker med fine krystaller, god farve o.s.v. - der kunne man sagtens stå og trykke næsen flad mod montren og sige 'næh!' og "oh!" Blandt mange fine stykker hæftede jeg mig især ved 'englevinge' Gips fra Miniera Cozzodisi (Casterltermini, Sicilia) - op til 16 cm store mm-tynde blade af klar Gips på matrix med Svovl krystaller - og indtil flere 20-50 cm stykker med Svovlkrystaller til 6 cm fra samme sted. Og stykkerne var både flotte og ubeskadigede - ikke bare ligegyldige dørstopper. Oh! Vi nævner hastigt flere imponerende sulfider såsom adskillige stykker Enargit med et tyndt lag bronzefarvet Pyrit, som dækker krystaller til 6 cm fra Casapalca (Peru) - der var adskillige flotte stykker til 20 cm og det er ellers ikke et materiale man har set meget til de seneste ca. 20 år. Med sans for det mere subtile forelskede jeg mig straks i et 6 cm kugleformet aggregat af matte grå Gratonit-krystaller fra Cerro de Pasco (Peru),

Velformet enkelkrystal af Muskovit på 26 cm matrix fra Minas Gerais, Brasilien. Ex coll. Alberto Giazotto

selvom det 12 cm store stykke med klare dybrøde krystaller af Proustit fra Mina Dolores Tercera (Chanarcillo, Copiapo, Chile) givet havde flere umiddelbare fans. Næh! Alberto Giazotto har en forfriskende indfaldsvinkel - han samler tilsyneladende "stykker" og ikke "minerale". Jeg nævnte allerede adskillige stykker Enargit fra Casapalca - altså flere fremragende stykker af samme mineral fra samme sted " og Svovl fra Miniera Cozzodisi. Tilsvarende var der adskillige stykker Beryl var. Morganit med fine tavleformede, rosa 8-12 cm krystaller fra Corrego do Urucum (Galiléia, Minas Gerais, Brasilien) og Beryl var. Aquamarin fra forskellige steder i Pakistan. Det største stykke er ca. 65 cm med krystaller til 12 cm, fin glans og flot himmelblå farve. Oh!

Der var også flotte stykker af relativt sjældne mineraler. Jeg hæftede mig ved en 45 cm stor plade med rosa Inesit krystaller fra Funsen (Hubei Provinsen, Kina), hvorpå der voksede store klumper af mørkebrune Hubeit krystaller og en 28 cm klump med et 18 cm langt aggregat af Beryllonit fra Paprok (Kunar, Laghman Province, Afghanistan). Næh! Det var som altid sjovt at være til stenmesse i München, men jeg må retfærdigvis dryppe et par dråber malurt i bægget: Messen var overrendt af pensionister og narkomaner. Jeg har bestemt ikke noget imod pensionister -med lidt held ender jeg selv der i løbet af en årrække - men det bekymrer mig, der faktisk ikke er andre. Der er meget få unge samlere ("ung" = under 50) og da slet ikke nok til at overtage alle de samlinger, der ifølge sagens natur bliver ledige indenfor de næste 20 år. Hvad gør foreningerne for at hverve og fastholde medlemmer? Hvad gør messearrangørerne for at udbrede interessen? Hvad gør handlerne for at hverve nye kundegrupper? Hvad gør samlerne for at få nye legekammerater? Hvis man skal vurdere tendensen: Ikke ret meget! Det er en anden diskussion, som ikke hører hjemme i en messerapport, men effekten ses tydeligst på en messe. Min væsentligste anke mod Münchener Mineralientage er, at man understøtter narkomani ved at tillade rygning i hallerne. Jeg kan ikke forstå, det er nødvendigt at forurene luften i et lokale med sundhedsskadelige stoffer i fem dage, når der på intet sted er over 30 meter til en dør ud til fri luft. Jeg er selvsagt bare hysterisk og knarvoren for "ventilationsanlægget tager det hele" ... pudsigt nok efterlader ventilationsanlægget en tydelig grå tåge mellem gulvet og ovenlysvinduerne, så man ikke kan se om der er overskyet eller blå himmel. Nej, mit syn fejler ikke noget.